

УДК: 504:57 (477.81)

Прищепя А. М., к.с.-г.н, доцент, докторант (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

АГРОСФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІО-ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті сформовані теоретичні підходи до визначення агросфери зони впливу урбосистеми, уточнені змістові значення понять «агросфера», «урбосистема», запропоноване визначення «агросфера зони впливу урбосистеми», охарактеризована агросфера ЗВУ як система та сформовані основні теоретичні підходи до визначення меж агросфери зони впливу урбосистеми.

Ключові слова: агросфера, система, урбосистема, агросфера зони впливу урбосистеми.

Вступ. Стрімке зростання процесів урбанізації, антропогенного тиску на довкілля призводить до зміни та розбалансування соціальних, економічних, екологічних підсистем міст. Урбоекосистеми не лише змінюють параметричні характеристики, але й розповсюджують ці зміни далеко за свої межі, таким чином взаємодіючи з іншими різного ступеня, як правило сільськогосподарської трансформації, природними системами. Взаємодія двох складних відкритих систем має невизначений характер та різні наслідки для урбосистем та агросфери. Розглядаючи міста аграрних областей слід відмітити, що в соціально-економічному відношенні вони є полюсами зростання прилеглих сільських територій, в екологічному аспекті – певним джерелом постійного надходження додаткової енергії, у вигляді відходів, та речовин з викидами у атмосферне повітря та скидами у водні об'єкти. З одного боку вони акумулюють та знешкоджують потужні потоки міських відходів різного походження, з другого – постачають місто природними, трудовими ресурсами. Великі міста трансформують прилеглі території та значно впливають на їхній економічний, соціальний, екологічний стан, розвиток. Таким чином, актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю розробки теоретичних, методологічних та прикладних аспектів, спрямованих на комплексне вивчення зони впливу великого міста як частини складної соціо-економіко-екологічної територіальної системи.

Аналіз останніх досліджень. Сучасні наукові дослідження свід-

чать про те, що висвітлення питань взаємовпливів міста та прилеглих територій носять різноплановий фрагментарний характер. Значна частина робіт присвячена дослідженню приміських територій. Теоретичні та прикладні дослідження Хауке М., Давидовича С., Перцика Е., Агапової А., Баталової Г. висвітлюють приміські території як певний простір для майбутнього розвитку міста, і, як правило, вони окреслені можливостями збільшення територій міста. Дослідники [1-6] велику увагу приділяють землекористуванню приміських територій та їх благоустрою. Приведене зонування [6-7] направлене на встановлення можливостей містом активнішого використання приміського простору. Автори приміську зону визначають як територію, що оточує місто і знаходиться з ним в тісному економічному, санітарно-гігієнічному, архітектурному, екологічному й інших видах функціонального взаємозв'язку і взаємозалежності. Певна частина цієї території використовується в сільському господарстві, яке спеціалізується переважно на постачанні міста свіжими овочами, продуктами тваринництва і птахівництва. У приміській зоні розміщують допоміжну транспортну та комунальну інфраструктуру міста, часто аграрно-промислові комплекси, тепличні господарства, розплідники, дослідні станції і тощо. Ці території є резервом для розростання міст, тому вони є об'єктом уваги досліджень з питань раціонального використання територій, природних ресурсів, зокрема земельних. Приміські землі є обмеженим ресурсом, який користується великим попитом у процесі розвитку міста, що викликає підвищення їх ринкової вартості. У процесі територіального зростання великого міста відбувається перенесення частини функцій на передмістя, які потребують для свого розвитку і функціонування значних територій, що призводить до вилучення сільськогосподарських земель. Підвищення антропогенного навантаження на природні комплекси приміських територій зумовлює погіршення екологічної ситуації та посилення впливу на прилеглу агросферу. Разом з тим багато дослідників висловлюють думку, що ці впливи мають значно ширшу дію та розповсюджуються далеко за межі приміської зони.

Інший напрям досліджень впливу міста на прилеглі території пов'язаний із розвитком в Україні системного підходу до вивчення розселення. У цьому контексті територіальних систем розселення, міста виступають як центри систем різного ієрархічного рівня. У агропромислових регіонах вони організують своїм впливом розвиток прилеглої сільської території. При цьому, як відмічає Павлов О., відбувається поширення міського способу життя на сільську місцевість. Наслідком цього процесу є урбанізованість сільських поселень. Павлов О. [8,9] зазначає, що «Паралельно з поширенням міського способу життя на сіль-

ське середовище відбувається зустрічний процес – проникнення елементів сільського способу життя у міські поселення, який ми називаємо руралізацією, а його наслідки – руралізованістю». Внаслідок взаємодії урбанізації та руралізації з'явився змішаний тип поселень – сільські урбанізовані зони й ареали. Останні, як визначає Шаблій О., – територія, у межах якої зосереджене певне явище, що відсутнє у сусідніх територіях [10]. На нашу думку, саме такі процеси є характерними для агросфери в зоні впливу урбосистем.

Дослідження Голубця М. [11], Сонька О. [12] довели, що вивчення процесів взаємодії систем міста з навколишніми природними екосистемами, зокрема агросистемами, які оточують та обслуговують місто, необхідно розпочинати з дослідження еволюційних процесів становлення цих територій. Вони, зокрема, зазначають, що, маючи спільну природну основу, ці системи взаємодіють на енергетично-речовинно-інформаційному рівні. Таким чином, аналіз останніх досліджень показав, що не розроблені комплексні підходи до визначення зони впливу міста, відсутні критерії й ознаки цієї зони, та існує об'єктивна необхідність в уточненні понятійно-категоріального апарату.

Методика досліджень. У процесі наукового дослідження застосовувалися такі методи наукового пізнання: теоретичні – для вивчення та узагальнення існуючих наукових підходів до проблем впливу урбосистем на агросферу; системно-структурний аналіз – для розробки структурних моделей взаємодії агросфери з урбосистемою.

Постановка завдання. Метою роботи є визначення перспективних напрямів наукового дослідження агросфери зони впливу урбосфери (ЗВУ).

Для досягнення мети необхідно виконати наступні завдання: проаналізувати стан наукового дослідження поняття «агросфери»; окреслити напрями вивчення агросфери ЗВУ в теоретико-методологічному, ресурсно-функціональному та управлінському вимірах та сформувати підходи до визначення зони впливу урбосистеми.

Об'єктом дослідження є процеси, що протікають в агросфері ЗВУ.

Предметом дослідження є критерії, ознаки виділення агросфери ЗВУ.

Результати досліджень. Дослідження показали, що місто (урбосистема) та прилегла до нього територія (агросфера ЗВУ) – це складні соціо-еколого-економічні територіальні утворення, які формуються в часі та просторі під впливом один одного та людини. Аналіз публікацій з проблем розвитку міст, прилеглих територій, агросфери, виявив, перш за все, розбіжності на понятійному рівні. При дослідженні екологічного, економічного стану міст, їх просторового розвитку та соціальної структури, вчені, залежно від мети, використовують наступні терміни: «міс-

то», «міський простір», «урбанізована територія», «урбоєкосистема», «геосоціоекосистема», «міські системи», «урбосистеми», «міська територія». Аналіз сутності цієї термінології зводиться до одного – ці об'єкти дослідження виступають, як складні диференційовані системи, що вміщують у собі такі складові: соціальна структура населення, господарський комплекс, система життєзабезпечення, транспортна інфраструктура, різної ступені трансформовані природні системи. На наш погляд, дослідження міста, з точки зору впливу його на прилеглі території, – це, в першу чергу, встановлення дії екологічних, економічних, соціальних чинників, які формуються підсистемами міста та взаємодіють між підсистемами прилеглих територій. Отже, місто виступає як складна урбанізована система, в якій діяльність людини формує нове якісно змінене урбанізоване середовище. Посилаючись на визначення Реймерса М. [13], під урбосистемою будемо розуміти нестійку природно-антропогенну систему, в якій зосереджене населення і яка складається з техносфери (житлові, виробничі будівлі і споруди, інфраструктура) та значно порушених природних екосистем. В урбосистемі виділяють певні функціональні зони: селітебні, промислові, лісопаркові. Саме промислові зони є основними забруднювачами внутрішнього та зовнішнього середовищ урбосистеми. Урбосистема представлена наступними ієрархічними рівнями: 1) підсистемами вищого рівня: соціальна, економічна, природно-трансформована урбоєкосистема; 2) підсистемами нищого рівня; 3) компонентами підсистем нищого рівня; 4) елементами. Одночасно, урбосистема є підсистемою іншої вищої системи, з екологічних позицій – біосфери, з соціально-економічних – підсистемою системи розселення населення, національної економіки, територіально-адміністративною підсистемою адміністративних районів області, регіону, держави, як систем вищого рівня. Виходячи з цього, складність дослідження території зони впливу урбосистем обумовлено насамперед багатоаспектністю та багатовимірністю самої урбосистеми.

Більш детально зупинимося на розгляді території зони впливу урбосистеми. Як правило при розгляді просторової організації суспільства (територіального розселення) чітко виділяють міські (зайняті містами) та сільські території (сільські населені пункти та сільськогосподарські угіддя). У працях Губені Ю., Барановського М., Павлова О., Третяка А., Якуби К., Орлатого М., де розглянуті питання розвитку сільських територій, сільську територію розглядають як територію, яка розміщена за межами міських поселень. Головними вимогами сільського поселення є наявність земельних, водних ресурсів, що визначають вид сільськогосподарської діяльності. Сільські території, як і міські території, є багатоконпонентними, їх розвиток пов'язаний з трансформацією та сільськогос-

подарським освоєнням природних систем, через формування агроєкосистеми різного рівня. Разом з тим, формуються і соціо-економічні системи, через формування виробничого комплексу (аграрне виробництво), соціальної інфраструктури та демографічної структури. Тому зону впливу формує агросфера, яка, як відмічає Попова О. [15], «є найважливішою життєзабезпечуючою (виробничою і середовищною) системою». Зупинимось більш детально на з'ясуванні сутності поняття агросфера. В Україні термін «агросфера» в широке користування введений в дев'яностих роках ХХ століття, обґрунтовується і впроваджується з позицій екологічного імперативу відомим ученим, академіком Созіновим О.

У сучасній літературі визначення агросфери як наукового терміну неоднозначне. Здебільшого поняття «агросфера» ототожнюють з «агроєкосистема» Дослідження в галузі розкриття дефініцій поняття «агросфери» та врахування їх у подальших концептуальних підходах і методологіях велися Созіновим О., Сонько С., Придатко В., Смаглієм О., Фурдичком О., Узаревим М. та іншими вченими (таблиця).

Таблиця

Визначення поняття «агросфера»

Автор	Дефініція «агросфера»
Словник іншомовних слів [16]	<i>Агросфера</i> (від агро і сфера) – <u>частина біосфери</u> , яку становлять культурні рослини, свійські тварини і оброблений під сільськогосподарські культури ґрунт
Великий тлумачний словник Сучасної української мови [17]	<i>Агросфера</i> (від агро і сфера) – <u>частина біосфери</u> , до якої входять культурні рослини та свійські тварини, а також оброблений під сільськогосподарські культури ґрунт
Дудка І.О. 1984 [18]	<i>Агросфера</i> – <u>частина біосфери</u> , яку утворюють культурні рослини, домашні тварини та оброблені під сільськогосподарські культури ґрунти
Ситник К.М., Брайон О.В., Гордецький А.В., Брайон А.П., 1994 [19]	<i>Агросфера</i> – <u>частина біосфери</u> , яку складають рослинні культури, домашні тварини і оброблені під сільськогосподарські культури ґрунти. Вона включає всі типи агробіоєоценозів
Злобін Ю.А., 1998 [20]	<u>Загальна сукупність агроєкосистем</u> планети називають <i>агросферою</i> , її складовими частинами є ділянки території або акваторій, що пристосовані для отримання рослинницької продукції(поля, сади, городи, пасовища, сіножаття), утримання та розведення худоби (ферми, тваринницькі комплекси)

продовження таблиці

Уразаєв М.А. та ін., 2000 [21]	<i>Агросфера</i> — <u>глобальна екосистема</u> , що об'єднує територію земної поверхні, перетворена сільськогосподарською діяльністю людини
Созінов О.О., 2001 [22]	Внаслідок цілеспрямованих дій людей впродовж багатьох поколінь утворилася по сугі <u>нова складова біосфери</u> — <i>агросфера</i> . В ній домінують культурні рослини, свійські тварини, оброблені ґрунти і пов'язані з ними організми (бур'яни, комахи, гриби, мікроорганізми, віруси, тваринний світ тощо). До складу агросфери входять також луки, пасовиська, сільські поселення, всі типи агроландшафтів, агробіоценозів і агроєкосистем. Вона створена та існує завдяки розуму й діяльності людини, і тому є як природничою, так і соціальною категорією. Агросфера – не тільки головне джерело забезпечення населення продовольством і сировиною для харчової і легкої промисловості (переважно за рахунок енергії Сонця та інших природних ресурсів – ґрунтів, води, кліматичних факторів тощо), а й середовище існування значної частини населення. <i>Їй притаманні особливі фундаментальні закономірності внутрішнього розвитку</i> , що є результатом взаємодії різних природних і соціально-економічних факторів
Смаглій О.Ф., Кардашов А.Т., Литвак П.В. та інші, 2006 [23]	<i>Агросфера</i> – <u>продукт сільськогосподарської діяльності</u> людини – головний компонент антропоєценозів і складова частина біосфери
Морозов В.В., Лисогоров К.С., Шапоринська Н.М., 2007 [24]	<i>Агросфера</i> – новоутворена <u>складова біосфери</u> , яка знаходиться під постійним антропогенним впливом, та є головним джерелом забезпечення населення продовольством і сировиною, середовище існування значної частини населення
Фурдичко О.І. 2007 [25]	<i>Агросфера</i> – <u>сукупність територій</u> , на яких домінують культурні рослини, свійські тварини, оброблені ґрунти і пов'язані з ними організми. До неї входять також луки, пасовища, сільські поселення. Створена й існує завдяки розуму й діяльності людини, тому агросфера не тільки геобіологічна, але й соціальна категорія

продовження таблиці

<p>Созінов О.О., Придатко В.І., Бурда Р.І., Тараріко О.Г., Кучер О.О., 2005 [26]</p>	<p><i>Мега-агроєкосистема (агросфера) – частина біосфери, з проекцією поверхні розміром з країну (переважаюча в Україні серед інших екосистем), у якій переважають оброблені ґрунти, мешкають і домінують культурні рослини, свійські тварини, і всі пов'язані з ними дикі й асоційовані живі організми (в т.ч. комахи, судинні рослини, зокрема, польові бур'яни, гриби, мікроорганізми, віруси тощо). До агросфери входять також луки, пасовища, сільські поселення, дороги, річки, ставки, канали, лісо-смуги, діброви, "острівні" та "стрічкові" природні біотопи та ін.</i></p>
--	--

Аналіз дефініції (таблиця) показав, що поняття «агросфери» з часом суттєво зазнало зміни змістового значення, спочатку до неї відносили частину біосфери, яка охоплює лише сільськогосподарські угіддя, тобто загальну сукупність агроєкосистем різного рівня організації. Людину в агроєкосистемі розглядали як біологічний об'єкт, котрий знаходиться на вершині екологічної піраміди та зацікавлений в максимальній продуктивності екологічної системи. Розгляд агросфери зводився до вивчення різних видів агроєкосистем, їх продуктивності та деградації. Сучасний погляд на агросферу (мега-агроєкосистему), на її кількісно-якісні властивості зазнав суттєвих змін. Агросфера розглядається не лише як сфера виробництва сільськогосподарської продукції (продовольства та сировини), а як територія (система), в якій проживає населення, тобто агросфера є своєрідною «екологічною нішею» для сільського населення, як відмічає Сонько С., і для якої характерні взаємодії природних та соціально-економічних факторів. Тобто, з позицій сучасних вчених, при вивченні кризових станів та формуванні моделей сталого розвитку, агросферу розглядають як відкриту складну систему, основою якої є природні екологічні системи, а основною геологічною силою, яка трансформує їх до агросфери, є людина [20, 25-28].

Таким чином, з вищевикладеного слідує, що зону впливу місто формує в межах агросфери. При цьому агросфера зони впливу урбосистеми (ЗВУ), як об'єкт дослідження є багатофункціональною системою, що знаходиться в постійному взаєморозвитку з урбосистемою, характеризується відсутністю чітких меж, достатньо вираженою просторовою організацією та такою функціональною структурою, в якій відображені, в тій чи іншій мірі, міські та сільські особливості.

Агросфера зони впливу урбосистем – це просторова історично сформована соціо-економіко-екологічна система, яка функціонує в межах території, що зазнає впливу урбосистеми і характеризується певним типом роз-

виту, ступенем використання природних ресурсів, типом ландшафтно-територіальних комплексів та функціональними взаємозв'язками.

Агросфера ЗВУ є системою, оскільки для неї характерні такі ознаки: 1) до складу її входять найпростіші одиниці, тобто елементи, що її складають; 2) елементи, взаємодіючи між собою, формують підсистеми нижчого рівня, які, в свою чергу, формують системи, які можна розглядати у відносній ізольованості; 3) наявність внутрішньої структури зв'язків між підсистемами різних рівнів; 4) цілісність, тобто отримання певного єдиного результату; 5) наявність у структурі системоутворюючих зв'язків, які об'єднують компоненти і підсистеми як частини в єдину систему; 6) зв'язок з іншими системами зовнішнього середовища.

Для агросфери ЗВУ притаманні певні властивості двох окремих систем агросфери та урбосфери. Разом з тим вона формує власні властивості, нову якість, яка характерна тільки для неї, і формується через тісну просторову взаємодію двох складних, відкритих систем: агросфери та урбосфери. Важливими властивостями агросфери ЗВУ є її достатньо сильний зв'язок з урбосистемою, тобто комунікативність. Для неї притаманна рівновага та стійкість, яка формується як за рахунок екологічного збалансування системи, так і управлінням людини. Агросфера ЗВУ наділена властивістю адаптації, тобто цілеспрямованого пристосування до змін, які відбуваються під дією тиску урбосистеми.

До основних характеристик агросфери ЗВУ як системи відносимо:

1) це складна система, яка характеризується виконанням багатьох функцій, для якої притаманна багаторівнева, різноякісна структура (підсистеми: екологічна, економічна, соціальна, значна кількість підсистем нижчого рівня, велика кількість компонентів, які можна розглядати як підсистеми, що складаються простіших підсистем та елементів) і функціонування якої зумовлено значною кількістю внутрішніх зв'язків;

2) відкрита система, тобто вона постійно взаємодіє з зовнішнім середовищем та обмінюється енергією, інформацією, речовинами. За даних умов, зовнішнім середовищем є урбосистеми, які здатні змінювати стан та динаміку протікання процесів у агросфері ЗВУ. Разом з тим вона, як природна система отримує притік зовнішньої сонячної енергії, яка є основною умовою існування агросфери та використовує природні ресурси навколишнього середовища;

3) система є цілісною, тобто певним чином відокремлена від інших систем, приєднання нових елементів сусідніх систем або вилучення їх в інші може призвести до погіршення функціонування системи;

4) система є багаторівневою (ієрархічна), тобто має підсистеми рі-

зних рівнів, які обумовлюють її функціонування, при цьому окремі рівні визначають лише певні аспекти її поведінки;

5) інформаційно-кібернетична система, що піддається керуванню, володіє певною самостійністю та здатністю до самоорганізації, але основну роль у підтриманні рівноваги відведено людині через формування спеціальних підсистем управління, без підтримки людини, вона поступово буде намагатися перетворюватися до початкового природного стану;

6) система є динамічною, тобто в ній відбуваються процеси зміни стану системи в часі, ці зміни мають чітко виражений сезонний та річний характер.

Агросфера ЗВУ не є однорідною, в ній виділяються території поселень, лінійні елементи інженерно-транспортної інфраструктури, аграрні ландшафти, лісові масиви зеленої зони, водні та інші елементи природно-екологічного каркаса території. Екологічну (природну) основу розвитку і територіальної організації агросфери ЗВУ утворюють земельні, водні, лісові, мінерально-сировинні, кліматичні, рекреаційні ресурси. Соціально-економічну основу становить агропромислове виробництво, заселення території, розселення економічно активного населення, транспортні магістралі, соціальна інфраструктура сільських населених пунктів.

Визначення меж агросфери ЗВУ може бути здійснено за допомогою різних критеріїв. Основною умовою формування цієї зони є близькість розміщення агросфери до урбосистеми. Просторовий вплив та зовнішні межі агросфери ЗВУ будуть залежати від розміру та значення міста. Очевидно, що чим більше місто в агропромислових районах тим зона впливу буде більшою. Вплив малих та середніх міст на агросферу є значно меншим.

До основних системоутворюючих зв'язків агросфери ЗВУ віднесемо: екологічні, трудові, культурно-побутові, виробничо-економічні, аграрно-промислові, адміністративно-управлінські, рекреаційні. Беручи до уваги складність та різноплановість соціо-економіко-екологічних зв'язків, що виникають в цій системі, можемо припустити, що для різних зв'язків межі та площі взаємодії будуть різними, тому доцільним є розробка комплексних показників (критеріїв) для виділення та встановлення меж агросфери ЗВУ.

Вивчення агросфери як об'єкта соціо-економіко-екологічних досліджень полягає в обґрунтуванні індикаторів (показників), за якими визначають тісноту зв'язків між елементами та підсистемами різних рівнів. Ці індикатори повинні відображати соціальні, економічні та екологічні зв'язки, а їх кількісні показники встановлювати межі інтенсивності взає-

модії, за якими буде ця зона встановлюватися. Формування системи індикаторів має свої особливості: по-перше вони повинні бути репрезентативними; по-друге – доступними; по-третє – простими у використанні. Виходячи з цього, при встановленні зони впливу, доцільно враховувати існуючі межі адміністративних районів, що оточують урбосистеми, а розгляд зв'язків формувати на рівні селищних рад, сільських населених пунктів, які в агросфері виконують виробничу, демографічну, природоохоронну, соціальну, культурну, рекреаційну функції. Це спростить процес отримання статистичної інформації та дозволить ефективно сформувати систему моніторингу та ефективно управляти цією зоною через розробку заходів для окремої сільської громади.

Висновки. Отже, в результаті дослідження встановлено, що агросфера ЗВУ – це складна соціо-економіко-екологічна система, яка формувалася тривалий час і для неї притаманні ознаки двох складних систем урбосфери та агросфери. Для визначення меж агросфери доцільно формувати систему індикаторів, які б відображали екологічний, економічний та соціальний стан та розвиток цієї території. Подальші дослідження будуть направлені на обґрунтування комплексних індикаторів визначення меж агросфери ЗВУ.

1. Ібатуллін Ш. І. Визначення меж і напрямів розвитку міської агломерації / Ш. І. Ібатуллін // *Землеустрій і кадастр*. – 2007. – № 2. – С. 25-36. **2.** Лоїк Г. К. Наступальний процес урбанізації сільськогосподарських землекористувань у передмістях мегаполісів / Г. К. Лоїк, Д. О. Геращенко // *Землеустрій кадастр*. – 2008. – № 3. – С. 13-16. **3.** Кахнич П. Ф. Оптимізація структури територій приміських зон великих міст (на прикладі м. Рівне) : дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата технічних наук за спеціальністю 05.24.04 – Кадастр та моніторинг земель / П. Ф. Кахнич. – Київський національний університет будівництва і архітектури, 2006. **4.** Габрель М. М. Просторова організація містобудівних систем / М. М. Габрель ; Інститут регіональних досліджень НАН України. – К. : Видавничий дім А.С.С, 2004. – 400 с. **5.** Ібатуллін Ш. І. Соціально-економічні зв'язки великого міста та його приміської зони / Ш. І. Ібатуллін // *Науковий вісник НАУ*. – 2006. – № 102. – С. 300-307. **6.** Ступень М. Г. Використання земель населених пунктів : монографія / М. Г. Ступень. – Львівський державний аграрний університет, 2000. – 359 с. **7.** Йоркіна Н. В. Комплексний екологічний моніторинг урбосистеми Мелітополя та здоров'я населення міста [Електронний ресурс] / Н. В. Йоркіна // *Збірник наукових статей III-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю*. – Вінниця, 2011. – Том. 1. – С. 191-193. **8.** Павлов О. Сільські урбанізовані зони і ареали як специфічний об'єкт функціонування та управління / О. Павлов // *Вісник державної служби України*. – 2005. – № 3. – С. 34-38. **9.** Павлов О. І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління : монографія / О. І. Павлов. – Одеса : Астропринт, 2006. **10.** Шаблій О. І. Основи загаль-

ної суспільної географії. – Львів : Видавництво ЛНУ, 2003. **11.** Голубець М. А. Місто як екологічна і соціальна проблема / М. А. Голубець // Вісник АН УРСР. – 1989. **12.** Сонько С. П. Просторовий розвиток соціо-природних систем: шлях до нової парадигми / С. П. Сонько. – К. : Ніка-Центр, 2003. – 287 с. **13.** Н. Ф. Реймерс. Екологія, природопольованіє, закони екології Реймерса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rejmers.ru/>. **14.** Попова О. Агросфера: соціоекономічний зміст і засади сталого розвитку // Економіка України. – 2012. – № 5. – С. 73-84. **15.** Попова О. Л. Теоретичні основи стійкого розвитку агросфери та формування адекватної української стратегії [Електронний ресурс] / О. Л. Попова. – С. 18-19. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/znpzeml/2010_3/2_po.pdf; **16.** Словник іншомовних слів. – Київ, 1974. **17.** Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Видавництво "Перун", 2005. **18.** Словарь ботанических терминов / под общей редакцией д.б.н. И. А. Дудки. – Киев : Наукова Думка, 1984. **19.** Словарь-справочник по экологии / Ситник К. М., Брайон А. В., Гордецкий А. В., Брайон А. П. – К. : Наукова думка, 1994. – 666 с. **20.** Злобін Ю. А. Основи екології. Підручник / Ю. А. Злобін. – К. : Лібра, 1998. – 248 с. **21.** Сельскохозяйственная экология / Уразаев М. А., Вакулин А. А. и др. – М. : Колос, 2000. – 304 с. **22.** Созінов О. О. Агросфера України у ХХІ столітті / О. О. Созінов // Вісник НАН України. – № 10. – 2001. **23.** Агроекологія: навч. посібник // О. Ф. Смаглій, А. Т. Кардашов, П. В. Литвак та ін. – К. : Вища освіта, 2006. – 671 с. **24.** Морозов В. В. Геоінформаційні системи в агросфері : навч. посібник / Морозов В. В., Лисогоров К. С., Шапоринська Н. М. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. – 223 с. **25.** Про найважливіші показники та кількісно-якісні властивості мега-агроєкосистеми (агросфери) України. Агробіорізноманіття України: теорія, методологія, індикатори, приклади. Книга 2. / Созінов О. О., Придатко В. І., Бурда Р. І., Тараріко О. Г., Кучер О. О. – Київ : ЗАТ "Нічлава". 2005. – С. 17-29. **26.** Агроекологія / Черников В. А. і др. – М. : Колос, 2000. – С. 536. **27.** Одум Ю. Свойства агроэкоосистем // Сельскохозяйственные экосистемы. – М. : Агропромиздат, 1987. – С. 5-19. **28.** Созінов О. О. Агробіотехнології: біосферно-ноосферний підхід [Електронний ресурс] / О. О. Созінов // Вісник НАН України. – № 4. – 2002. – Режим доступу: <http://www.visnyk-nanu.kiev.ua/2002-4/5.htm>.

Рецензент: д.с.-г.н., професор Клименко М. О. (НУБГП)

Pryshchepa A. M., Candidate of Agricultural Sciences., Associate Professor, Post-Doctorant Student (National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne)

AGROSPHERE AS AN OBJECT OF SOCIO-ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL RESEARCH

In the articles the theoretical going is formed near determination

agrosphere of the affected urbosystem zone, the semantic values of concepts «agrosphere» are specified, «urbosystem», determination «agrosphere of the affected urbosystem» zone is offered, described agrosphere NDA as a system and the basic theoretical going is formed near determination limits agrosphere of the affected urbosystem zone. Keywords: agrosphere, system, urbosystem, agrosphere of the affected urbosystem zone.

Прищеп А. М., к.с.-х.н, доцент, докторант (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

АГРОСФЕРА КАК ОБЪЕКТ СОЦИО-ЭКОНОМИКО-ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

В статье сформированы теоретические подходы к определению агросферы зоны влияния урбосистем, уточнены смысловые значения понятий «агросфера», «урбосистема», предложенное определение «агросфера зоны влияния урбосистемы», охарактеризована агросфера ЗВУ как система и сформированы основные теоретические подходы к определению границ агросферы зоны влияния урбосистемы.

Ключевые слова: агросфера, система, урбосистема, экологическая оценка.
